

FRANCISC RAINER – ANATOMIST ȘI ANTROPOLOG

ANA NADIA SCHMIDT¹, ALEXANDRU T. ISPAS², A. DAMIAN³, DANA BLIDARU¹, CARMEN CRIVII¹, SERGIU NICOARĂ¹, CARMEN MICU¹, D.APOSTU¹, ROO CPGC¹, I. ALBU¹

1 Anatomie și Embriologie, UMF „Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca

2 Anatomie și Embriologie, UMF „Carol Davila” București

3 USAMV Cluj Napoca

6'VGO EQ'Em/P cr qec

Rezumat

Francisc I. Rainer a strălucit pe tărâmul științei și culturii românești în perioada interbelică.

A fost un creator de școală. În discursul rainerian anatomia era „știința formei vii” iar cursul său – un act de cultură.

Sintagma informator-educator exprima crezul său didactic. În același timp a ctitorit antropologia românească, așezând-o în circuitul internațional. A impregnat caracter interdisciplinar antropologiei românești; a înființat Institutul de Antropologie.

Actualmente Centrul de Cercetări Antropologice al Academiei Române continuator al spiritului rainerian în antropologie, prin realizările sale poate fi alăturat – ca și întreaga antropologie românească școlilor de prestigiu din lume.

Cuvinte cheie:anatomie, antropologie, medicină.

FRANCISC RAINER – ANATOMIST AND ANTROPOLOGIST

Abstract

Francisc I. Rainer shone in the field of Romanian science and culture in the inter-war period.

He was a school founder. In Rainer's discourse, anatomy was “the science of living form” and his course became an act of culture.

The syntagm “informer-educator” expresses his teaching credo.

At the same time, Rainer founded Romanian anthropology, integrating it into the international circuit.

He brought an interdisciplinary approach to Romanian anthropology; he founded the Institute of Anthropology, the current Anthropological Research Center of the Romanian Academy, which continues his spirit in anthropology.

Through his achievements, Rainer as well as Romanian anthropology can be placed next to the world's prestigious schools of anthropology.

Keywords:anatomy, anthropology, medicine

INTRODUCERE

Francisc Rainer a fost și rămâne o figură dominantă în istoria medicinei românești.

A fost (spunea Mircea Vulcănescu la câteva zile după dispariția profesorului Francisc Rainer) „unul din acele zece capete a căror existență ne făcea să ne mândrim a fi Români și să ne bucurăm că suntem oameni”.

Poate că, dintre toți cei care l-au cunoscut, Victor Papilian a fost cel care s-a apropiat cel mai mult de esența spiritului profesorului Rainer. Acesta nu a fost numai un profesor, un antropolog, un biolog, un artist, ci și un om înzestrat cu o cultură prodigioasă.

”... Rainer a fost mai mult decât un cărturar și mai mult un creator.

El cu adevărat intra în categoria oamenilor universali al căror prototip au fost Leonardo și Goethe. El a trebuit să observe, să noteze, să claseze tot ce e aparent, accidental, nimic nu-i putea fi fără însemnătate, dar încărcat cu povara faptului concret, el se întorcea în sine, unde pe masa din laboratorul sufletului său, se înfăptuia prefacerea concretului în spirit, pentru ca proiectat pe o nouă lungime de undă la locul de plecare să realizeze adevărata existență și adevăratul conținut de viață.” (V. Papilian)

D-na doctor Marta Trancu Rainer, [1] soția profesorului relevă bucuria acestuia de a recita versurile lui Goethe, trădând latura sa romantică ferventă și entuziastă [2] care se echilibra cu pasiunea cunoașterii și cu o deosebită hărnicie în cercetare. Tudor Vianu scria despre bogata colecție de reproduceri de artă, opere ale sculpturii și picturii din diferite epoci pe care Rainer le grada în centimetri și le brăzda cu linii în diferite direcții în căutarea proporțiilor perfecte ale organizării fizice a omului, așa zisa secțiune de aur, o problemă provenită din Renaștere.

Această căutare exprima încă o trăsătură „contemplația unită cu cercetarea care îl unea mai profund pe Rainer cu Goethe” (T. Vianu).

Rainer îl cita permanent pe Goethe și repeta deseori versul: „Geprägte Form die lebend sich entwickelt” (tiparul formei, ce vie se dezvoltă ...) din care și-a luat esența maxima sa fundamentală înscrisă ca atare în sala de curs: „Anatomia este știința formei vii”. [3]

I. CÂTEVA DATE BIOGRAFICE

Francisc J. Rainer a trăit între anii 1874-1944. În perioada dintre cele două războaie mondiale a excelat la Catedra de Anatomie și Embriologie a Facultății de Medicină din București.

Cursurile sale erau considerate ca fiind acte de cultură și, pe drept cuvânt, Constantin Bălăceanu Stolnici apreciază că profesorul Fr. Rainer prin aura prestației sale didactice a integrat învățământul anatomic în cultura medicală.

S-a născut în Moldova – între Prut și Nistru. A urmat Facultatea de Medicină la București.

Teza sa de doctorat a fost axată pe problema cirozei hepatice, astfel încât a debutat în profesia medicală ca anatomo-patolog. A lucrat la Spitalul Colțea în această calitate și a fost promovat șef de lucrări (1912-1913).

După stagii de pregătire în Anatomie la Berlin și la Palma de Majorca, devine profesor de Anatomie, întâi la Iași (1913-1920) apoi (până la pensionare) la Facultatea de Medicină din București. A fost de asemenea profesor de Anatomie la Institutul Suprem de Educație Fizică (1922-1930) precum și la Școala Superioară de Belle Arte (1921-1938).

Un punct de plecare anatomic se constituia pentru Fr. Rainer într-un curs sau o conferință”cu paranteze scilicitoare, care te plimbau prin meandrele întortocheate ale reflecției filozofice, istoriei culturii și științei, disputei teologice și aspectelor moderne ale biologiei generale...” (Constantin Bălăceanu Stolnici). [3]

La conferințele și cursurile profesorului erau prezenți nu numai studenți, ci și oameni de cultură și de știință consacrați.

În 1940 este inaugurat Institutul Antropologic din București sub conducerea profesorului Francisc Rainer în calitate de director.

Francisc Rainer este considerat ctitorul Antropologiei românești, iar contribuția sa cea mai importantă în acest domeniu, este colecția osteologică conservată în Centrul de Cercetări Antropologice - Academia Română, ce-i poartă numele.

Înțeleptul Francisc Rainer în fața bolii și a morții sale iminente le-a spus celor apropiați: ”E dreptul naturii de a mă lua astfel. Am făcut ce am putut” (dr. George

Dinischiotu /cuvântare radiofonică/ 5.02.1945, ora 19). [3]

II. FRANCISC RAINER, PROFESORUL DE ANATOMIE ȘI EMBRIOLOGIE

Profesorul Francisc Rainer a fost nu numai medic, ci și un mare biolog.

El spunea: „orice concepție asupra vieții izvorăște numai din biologie este subumană”. În același timp, sublinia: „nici o concepție a vieții nu trebuie să fie în contradicție cu biologia...”.

Rainer vine la începutul secolului al XX-lea în învățământul medical românesc și predă „o anatomie biologică definită de un orizont foarte larg”. (Adrian Majuru) [4,5]

Gândirea profesorului Rainer este una de continuitate, de legătură între structurile studiate pe care le pune în relație unele cu altele, insistând asupra relației dintre FORMĂ și FUNCȚIE. Pentru Rainer, forma umană este rezultatul unei istorii, al unei evoluții îndelungate, iar morfologia trebuie să o studieze din această perspectivă. Este poate cea mai subtilă aliniere Anatomie-Antropologie care transpare din această afirmație ce exprimă un crez al maestrului.

Răspunsul profesorului Rainer la elogiile ce i-au fost aduse cu ocazia inaugurării Institutului de Antropologie poate fi echivalat cu o profesiune de credință: ”Simțământul dominant al întregii mele existențe, idealul care mi-a călăuzit intențiile a fost înțelegerea cât mai profundă a vieții, ca funcție ce dă naștere formei umane...”

Ca profesor, am putut atinge acest ideal. Mănat de dragoste și respect față de sufletul omenesc, îmi dădeam seama că fiecare ins pe care îl vedeam reprezintă o valoare, iar aceasta a făcut să sporească în mine aprecierea potențialității...

În fața studenților mei m-am străduit să nu fiu doar Profesorul care transmite cunoștințe...

Socoteam că această muncă poate fi îndeplinită cu ajutorul cărților...

Am căutat de aceea să stârnesc în elevii mei interesul pentru posibilități mai mari...”.

Profesorul în concepția lui Rainer trebuie să aibă un rol îndoit, de informator și de educator. Fără să iasă din rolul de informator, el devine educator când mijloacele cunoașterii ideilor mari.

La Rainer, concepția atât de modernă a structurii funcționale făcea din formațiunile anatomice date ale unei probleme largi și seducătoare.

Viziunea sa despre Anatomie era cu totul diferită de cea clasică, devenită descriptivă, seacă și înecată într-o puzderie de date inutile.

Se ocupa permanent și de ilustrarea dimensiunilor estetice ale Anatomiei dar dimensiunea culturală a cursurilor sale era infinit mai largă.

Revoluționară era și concepția profesorului privind lucrările practice de anatomie implicit disecția. El considera activitatea anatomistului drept o luptă de sisif ... ”să încerci să deslușești viața formelor disecând organismul mort”...

”Nu-ți închipui ce greu e să convingi pe student” – spunea profesorul Rainer „că ceea ce învață pe cadavru nu trebuie să le servească la cunoașterea cadavrului, ci a omului viu. Foarte puțini reușesc să se transpună sufletește pentru aceasta...” (Mircea Vulcănescu, Revista Fundațiilor Regale numărul pe septembrie 1944). [3]

Știința observației care la Rainer devenise o artă, i-a înaripat gândirea.

Într-o scrisoare adresată soției sale în anul 1902 în legătură cu subiectul tezei sale de doctorat expima clar diferența între normal și patologic și lua în discuție cauzalitatea, urmărind-o până în viața intrauterină. Rainer scria: ... proliferările ficatului au fost semnalate de mulți, enumerate... Găsim în mulți fिकाți patologici o arhitectură mai mult sau mai puțin diferită de aceea a ficatului normal „tip”. În ce constă această diferență, ... ori se poate concepe că aceste schimbări să se producă în viața extrauterină ori trebuie să admitem înrăurirea asupra organului embrionar ori fetal? ... (Scrisoare către Marta Trancu, București, 30.VI.1902, pag. 273).

III. FRANCISC RAINER, ANTROPOLOGUL

După primul război mondial Francisc Rainer predă Anatomie și Embriologie la Facultatea de Medicină din București. Întrucât numărul studenților crescuse mult, numărul de cadavre utilizate la disecții era de asemenea mare.

Mii de schelete rămase în urma disecției au fost atent observate și triate pentru a fi păstrate pentru colecție. În plus, se hotărâse ca al XVII-lea Congres Internațional de Antropologie să aibă loc la București – 1937.

Participanții la acest Congres au vizitat colecțiile antropologice luând notă asupra existenței remarcabilului material științific în țara noastră.

Aceste au fost premisele care au condus la înființarea Institutului de Antropologie. Inaugurarea a avut loc la 20 iunie 1940 – în urmă cu 71 de ani.

Rectorul de atunci al Universității din București, profesorul G. Stoicescu i-a mulțumit profesorului Francisc Rainer pentru activitatea sa, caracterizându-l totodată ca pe un savant.

Prin crearea Institutului de Antropologie, Francisc Rainer a reușit să instituționalizeze antropologia, iar cel de-al XVII-lea Congres Internațional de Antropologie ce a avut loc în 1937 în București, a propulsat antropologia românească în rândul țărilor cu tradiție în acest domeniu.

Specificul antropologiei românești în acea perioadă era reprezentat de maniera interdisciplinară de înțelegere a omului.

Profesorul Rainer nu își imagina studiul omului din punct de vedere biologic exclusiv ignorând psihicul, și rupt de contextul socio-economic.

Acest mod de abordare a omului era comun și profesorului D. Gusti întemeietorul școlii sociologice românești. În paralel cu școala de antropologie din București se dezvoltă și școala de antropologie clujeană care, sub conducerea profesorului V. Papilian, a cunoscut o dezvoltare deosebită fiind caracterizată prin amprenta sa medicală și socială. [6,7,8,9,10,11]

Cercetările rămase de actualitate și în prezent prin caracterul lor pluridisciplinar, dezvoltă teme de antropologie medicală, demografică, auxologică, rasială și socio-culturală.

Corelat cu amprenta medicală a cercetărilor antropologice moderne este probabil faptul că, în concepția raineriană boala, privită ca fenomen de masă primește o semnificație antropologică putând să lămurească nu numai condițiile de viață în care a trăit o populație ci și oferind date (precizări) asupra gradului de vitalitate a acesteia. [12]

Este, de altfel, bine cunoscut faptul că, pe cele aproape 7000 de piese (reprezentând craniile din Colecția de populații actuale) profesorul Rainer a notat pentru fiecare craniu vârsta, sexul, profesia și maladia care a condus la moarte.

Th. Enăchescu într-o comunicare din 1970, citat de Constantin Bălăceanu Stolnici, remarcă ... "definitorie pentru viziunea profesorului Rainer în ceea ce privește colecția este prezența unor date privind variantele anatomice ale părților moi - mușchi, vase și nervi - corespunzând fiecărui craniu ce ia parte, precum și existența unei colecții de lame microscopice de embriologie". [3]

Concepția raineriană include în cercetare - colecția de antropologie date clinice (boala) și elemente de embriologie - microscopie.

În ultima decadă preluând concepția raineriană și înscriindu-se în contextul specific antropologiei românești, grupul de cercetători de la Centrul de Cercetări Antropologice reprezintă fie științele pozitive (medici, biologi, informaticieni, biofizicieni) fie științele umaniste (filologi, sociologi, psihologi, istorici).

Se dorește ca, această alcătuire să exprime fundamentul necesar pentru acoperirea unui spectru tematic cât mai larg în cercetarea antropologică contemporană. Distribuția pe teme urmărește să aducă noi aspecte în cunoașterea omului contemporan și a celui istoric.

Tematica de cercetare reflectă atât păstrarea tradiției antropologiei, instituționalizată încă din 1937 în țara noastră, cât și preocupări actuale care se înscriu în contextul preocupărilor antropologiei pe plan mondial. Principalele domenii de cercetare privind structura antropologică a populațiilor sunt reprezentate de paleoantropologie, antropologie biologică, antropologie medicală, antropologie socială și culturală, antropologie teoretică, laboratorul de Etnologie umană.

Antropologia medicală reprezintă obiectul unei cercetări științifice de anvergură desfășurată la nivelul a patru laboratoare. (Cristiana Glavce) [3]

Laboratorul de cercetări auxologice (metode antropologice de evaluare a stării de sănătate a populației din România; expresia de antropologie de la naștere până la moarte; investigații antropologice complexe asupra adolescentului; cercetări de biochimie populațională cu implicații medicale).

Laboratorul de genetică și antropologia familiei (studiul eredității unor caractere polifactoriale; cercetări biomedicale asupra populației longevive, expertize de paternitate; patologia dermatoglifelor și implicațiile ei medicale).

Laboratorul de antropologie psiho-medicală (dezechilibre psihice la limită între normal și patologic; studii asupra vulnerabilității psihice în populația urbană și a fragilității psihice în perioada de tranziție de la adolescență la adultul tânăr)

Laboratorul de electrofiziologie (studii interdisciplinare de fiziologie antropologică; parametri electrofiziologici în evaluarea nivelului de sănătate)

CONCLUZII

Profesorul Francisc Iosif Rainer ne apare ca o figură dominantă a istoriei medicinei românești.

Francisc Rainer a fost deopotrivă Om, Ctitor, Învățător, Antropolog și Înțelept.

A fost un mare anatomist și un creator de școală în antropologie.

Colectivul Centrului de Cercetări Antropologice continuă să dezvolte concepția profesorului Rainer, care poate "contempla de acolo de unde se află continuarea operei sale." (Constantin Bălăceanu Stolnici)

Bibliografie

1. Prima femeie chirurg a țării. Jurnalul.ro 30 martie 2006
2. Trancu-Rainer Marta. File de jurnal. Editura Eminescu, București 1982
3. Centrul de Cercetări Antropologice, Academia Română. Rainer / un album-document al Centrului de Cercetări Antropologice în memoria Profesorului Rainer, Sorin Dumitrescu și Matei Stircea Crăciun (concepție și realizare), Editura Fundația Anastasia (cu prilejul expunerii colecției și arhivelor RAINER la Galeria Catacomba 2001), București 2002
4. Majuru A. Mică introducere în antropologie și antropologie urbană, curs pentru publicul larg, (6-10 iulie 2009), Palatul Cercului Militar, București
5. Majuru A. A trăi în „epicul tăcerii“. Cotidianul.ro 18 martie 2011
6. Papilian V. Considerațiuni antropologice asupra unui craniu deformat. Clujul Medical 1921; 2: 90-294
7. Papilian V. Cercetări antropologice asupra Românilor ardeleni. Clujul Medical 1921; 2: 335-339
8. Papilian V. Studiul indicelui cranian vertical și transverso-vertical pe craniile de Români și Maghiari. In: Cercetări antropologice asupra naționalităților din Transilvania. Clujul Medical 1920; 1: 763-777
9. Ureche C, Papilian V. Cercetări asupra morfologiei, paliummetriei și cito arhitectoniei scoarței la alienați. Clujul Medical 1920; 1:862-866
10. Ureche C, Papilian V. Cercetări asupra morfologiei, paliummetriei și citoarhitectoniei scoarței la alienați. Clujul Medical 1920; 1: 252-266
11. Ureche C, Papilian V. Cercetări asupra morfologiei, paliummetriei și citoarhitectoniei scoarței la alienați. Clujul Medical 1920; 1: 145-153
12. Enăchescu Th. Contribuția profesorului Francisc I. Rainer în dezvoltarea antropologiei românești. In : Studii și cercetări de antropologie 1970; 7(2): 169